

Ympäristöministeriö
kirjaamo.ym@gov.fi

Viite VN/34558/2023

Aihe Satakunnan Museon lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi rakentamislain muuttamisesta

Hallitusohjelmassa linjataan, että vuonna 2023 säädettyä rakentamislakia (751/2023) korjataan niin, että hallinnollinen taakka kevenee, byrokratia vähenee, valitusoikeus selkeytyy ja päävastuullisen toteuttajan vastuu täsmentyy. Lakiin myös määritellään rakentamislupien käsittelyaikataulu. Rakentamislain on tarkoitus astua voimaan 1.1.2025. Rakentamislain korjausehdotuksissa esimerkiksi purkamisluvan edellytyksiä muutettaisiin ja museoviranomaisen valitusoikeutta rajattaisiin valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviin kohteisiin. Satakunnan Museo ottaa tässä lausunnossa kantaa lakimuutoksen vaikutuksiin kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta ja etenkin purkamisluvan edellytyksiä sekä museoviranomaisen valitusoikeutta koskeviin muutoksiin.

Yleistä

Satakunnan Museo näkee, että luonnos hallituksen esitykseksi rakentamislain muuttamisesta sisältää kirjauksia, jotka vaikeuttavat kulttuuriympäristön vaalimista sekä estävät alueellisten vastuumuseoiden toimintamahdollisuuksia Museolaissa (314/2019) määritetyllä tavalla. Museolain mukaan alueellisen vastuumuseon tehtävänä on toimia toimialueellaan muun muassa kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun kulttuuriympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijana, joka antaa lausuntoja, osallistuu asiantuntijana viranomaisneuvotteluihin ja antaa neuvontaa sekä kehittää ja edistää kulttuuriympäristön vaalimista, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriympäristötiedon digitaalista saavutettavuutta ja tallentamista.

Rakentamislakiin esitetyt muutokset heikentävät olennaisesti kaavasuojeltujen rakennusten ja paikallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten kohteiden asemaa. Esitysluonnoksessa ei ole kuitenkaan arvioitu muutosesitysten vaikutusta rakennettuun kulttuuriympäristöön tai museoviranomaisten toimintamahdollisuuksiin.

Satakunnan Museo näkee, että rakentamislain lähtökohtana tulisi ensisijaisesti edesauttaa olemassa olevan rakennuskannan kestävä käyttöä ja ylläpitoa purkavan uudisrakentamisen sijaan. Esitysluonnos kuitenkin lähinnä edesauttaa purkavaa uudisrakentamista.

56 § Purkamisluvan edellytykset

Rakentamislaisissa (751/2023) 56 § mainitaan, että purkamisluvan edellytyksenä on *se, ettei purkaminen vaikeuta rakennetun ympäristön suojelemista koskevien tavoitteiden saavuttamista*. Korjausehdotuksessa 56 §:n 2 momentin mukaan rakennuksen, jota ei olisi suojeltu lain nojalla, voisi purkaa kaavan sen salliessa. Kaava ei kuitenkaan saisi olla vanhentunut. Korjausehdotuksessa ei ole mitään mainintaa rakennetun ympäristön suojelemisesta tai arvoista.

Asemakaavat ovat usein hyvin eri-ikäisiä. Lisäksi modernia arkkitehtuuria ei ole välttämättä huomioitu asemakaavoissa kuin vasta lähivuosien aikana. Monella alueella maakuntakaava saattaa olla ainoa kaavataso. Tällaisilla alueilla saattaa olla myös valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä. Satakunnassa on ainoastaan kourallinen erityislaita, kuten Lailla rakennusperinnön suojelemisesta suojeltuja rakennuksia. Suomessa rakennuksia on suojeltu pääasiassa asemakaavoilla.

Purkamisluvan edellytyksiin esitetään myös muutosta, jossa muun kuin suojellun rakennuksen saa purkaa aina, jos: 1) rakennus sijaitsee kunnassa, jossa rakennukset ovat menettäneet valtaosan arvostaan; 2) rakennukselle ei ole enää osoitettavissa käyttötarkoitusta; tai 3) rakennuksen kunto ja korjausmahdollisuudet ovat huonot. On huomioitava, että on olemassa runsaasti kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia, jotka sijoittuvat kaava-alueiden ulkopuolelle tai joilla ei ole lakisuojelelta.

Esitysluonnoksessa on otettu uutena asiana kuntien erivapaus suojeltujen rakennusten purkamiskysymyksissä. Pykälän 3 momentin mukaan *kunnanvaltuusto voisi myöntää luvan purkaa asemakaavalla suojellun, kunnan omistaman rakennuksen, jos rakennus ei olisi enää teknisesti, toiminnallisesti ja taloudellisesti korjattavissa, purkaminen johtaisi joko purkumateriaalin uudelleenkäyttöön tai kierrätykseen, rakennuksella ei olisi enää kulttuurihistoriallista arvoa esimerkiksi huonon kuntosaa takia eikä rakennus olisi valtakunnallisesti merkittävä. Kaikkien edellytysten olisi täytyttävä yhtä aikaa.*

Toteutuessaan muutos asettaa esimerkiksi kuntien oman paikoin laadukkaan sekä historiallisesti todistusvoimaisen julkisen rakentaminen uhanalaiseen asemaan. Satakunnan Museo näkee, että kaavalla suojeltujen rakennusten purkamisen ei voi perustua poliittiseen päätökseen. Muutosesitys asettaa kunnat ja suojeltujen rakennusten omistajat eriarvoiseen asemaan. Kuntien tulisi toimia asukkaiden suuntaan suunnannäyttäjinä, ei varoittavana esimerkkinä.

Lähtökohtaisesti olemassa olevan rakennuskannan ylläpitäminen, peruskorjaaminen ja hyödyntäminen on ilmastovaikutuksiltaan purkamista huomattavasti kestävämpi ratkaisu ja tehokas keino välttää päästöjen syntymistä. Tämä on osoitettu esimerkkien avulla mm. Ympäristöministeriön julkaisemassa selvityksessä *Purkaa vai korjata? – Hiilijalanjälkivaikutukset, elinkaarikustannukset ja ohjauskeinot* (2021). Hiilineutraalisuus- ja kiertotaloustavoitteiden kannalta ensisijaisena tavoitteena tulisi olla olevan rakennuskannan säilyttäminen ja hyödyntäminen.

Satakunnan Museo esittää kantanaan, että 56 § esitettyjä muutoksia ei toteuteta.

179 § Valitusoikeus rakennusluvasta, 181 § Valitusoikeus toteuttamisluvasta ja 182 § Valitusoikeus purkamisluvasta

Museoviranomaisen valitusoikeutta ollaan kaventamassa rakentamisluvasta (179§), toteuttamisluvasta (181§) ja purkamisluvasta (182§) koskemaan ainoastaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä kohteita. Myös ELY-keskusten valitusoikeutta oltaisiin rajaamassa 179 §:n ja 182 §:n osalta ja sellaisten rekisteröityjen yhteisöjen, joiden toimialaan kuuluu kulttuuriperinnön vaaliminen tai rakennetun ympäristön laatuun vaikuttaminen, valitusoikeudesta luovuttaisiin kokonaan.

Satakunnan Museo huomauttaa, että muutos on ristiriidassa Suomen perustuslain kanssa: (20 §) *Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöön koskevaan päätöksentekoon.*

Esitysluonnos on myös ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa, joihin Suomi on sitoutunut. Århusin yleissopimuksen (SopS 122/2004) tavoitteena on edistää kansalaisten oikeutta saada tietoa, osallistua päätöksentekoon ja käyttää muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeutta ympäristöasioissa. Faron puiteyleissopimus (SopS 50/2018) korostaa kaikkien kansalaisten ja yhteisöjen mahdollisuuksia

osallistua ja vaikuttaa kulttuuriperintöä koskeviin asioihin. Kansalaisten osallistamista painotetaan myös tuoreissa Suomen arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa 2022–2035 sekä kulttuuriperintöstrategiassa 2023–2030.

Satakunnan Museo huomauttaa, että kuntien asemakaavoilla suojelluista rakennuksista suurin osa on määritelty paikallisesti merkittäviksi, joten asia koskettaa huomattavaa osaa maamme rakennusperinnöstä. Rajaamalla valitusoikeuden koskemaan ainoastaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä kohteita, asettaa se tämän merkittävän kerrostuman erittäin uhanalaiseen asemaan. Lisäksi esitysluonnoksessa käytetyt käsitteet, kuten ”valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävä suojeltu rakennuskohde” ja ”valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävä rakennus” eivät ole yksiselitteisiä. Satakunnassa on parhaillaan käynnissä maakuntakaavan uudistus (Satakunnan maakuntakaava 2050). Kaavatyön yhteydessä on toteutettu Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön päivitys- ja täydennysinventointi (2023). Rakennetun kulttuuriympäristön kohdalla ei ole osoitettu yksittäiskohteita, vaan maakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ovat osoitettu alueina. Kaikki rakennukset alueen sisällä eivät ole kuitenkaan välttämättä katsottavissa maakunnallisesti merkittäviksi.

Esitysluonnoksen mukainen muutos tulisi lisäämään tulkinnanvaraisuutta kohteiden arvon määrittämisessä, joka ei ainoastaan lisää viranomaisten työmäärää, mutta on myös ristiriidassa esitysluonnoksen selkeyttämistavoitteiden sekä byrokratian vähentämisen kanssa.

Satakunnan Museo esittää kantanaan, että rakentamislain (751/2023) laajennetut valitusoikeudet tulee jäädä voimaan ja esitettyjä muutoksia valitusoikeuksiin ei toteuteta.

Satakunnan Museo

Museonjohtaja Johanna Jakomaa

Tutkija Olli Joukio

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä